

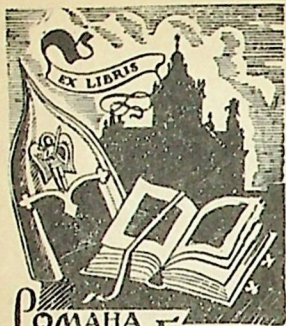
МИКОЛА. НАГНИБІДА

Дорога

на південь

Д Е Р Ж Л І Т В И Д А В

Романа
Геник-
Березовського

МИКОЛА НАГНИБІДА

Д О Р О Г А
НА ПІВДЕНЬ

Державне Літературне Видавництво
Київ — 1940

Редактор
А. Розін

Художник
А. Каганер

Техредактор
М. Шаншейн

Коректор
В. Штепан

БФ—401 Замовл. № 1528 Тираж 4000 прим. Формат па-
перу 1/32 60×92 м. Подано до складання 25.VII — 1940 р.
Підписано до друку 22.VIII — 1940 . Друк. арк. 1 1/2.

Друкарня в-ва „Пролетарська правда“, Київ, вул. Леніна, 19.

ДОРОГА НА ПІВДЕНЬ

ВЕСІННЕ

В мені неспокій серце пробудило..
Весіння повінь залива поля,
І на світанні трепетним вітрилом
Мені здається вишня іздала.
І сняться мандри. Як владарка
Моїх стремлінь, прийшла весна.
З прибоєм бавиться байдарка
В юнацьких неспокійних снах.
І налітає вітер грізний,
І долітає чайки крик..
Схилюсь над картою вітчизни.
О, скільки весен
і доріг!

ІВАН БУСЛЯР

... Побідний прапор запалав
На висоті мов жар.
Під ним, вмираючи, лежав
Боець Іван Бусляр.
І, важко зводячись, на мить
Вдивлявся крізь туман,

Вслухався воїн, як шумить
Розбуджений Хасан.
Він посміхнувся, щось згадав.
І ледве шепотів:
— Так у Дніпрі шумить вода
У час весінніх злив.
Там є село у вишнях, каках,
Таких нема ніде.
Поля безмежні наші, птах
Не пролетить — впаде.
Приймали там мене в селі
До комсомольських лав,
Я кров'ю, плідністю землі
Вітчизні присягав.
Увічнена присяга та,
Бо клявся більшовик.
Хай Заозерна висота
Про це співає вік.
А на Україні, комісар,
Ти землякам скажи,
Що їхній син Іван Бусяр
Поліг на рубежі,
Що міцно /кімовський квіток
У битвах я тримав,
Що кров моя ввійшла в пісок,
І він гранітом став...

ДОРОГА НА ПІВДЕНЬ

Остуджені вереснем зорі,
В багряному листі перон.
Дорога на південь. До моря
Співучий летить ешелон.

І сповнена морем уява...
Та ось відкривається степ,
І міста близького заграва
Край неба жевріє, росте.

Скажи, Запоріжжя вогнисте,
Чи згадуєш ти юнаків,
Що перші прийшли і врочисто
В яругах південних степів

Землянки копали й клялися:
— Тут місто зросте над Дніпром!
Дніпру наказали: — розлийся!
А каменю: — бий джерелом!

Скажи, Запоріжжя, ти чуєш
В садах голоси на зорі?
І досі там, мабуть, ночують
Полтавські пісні грабарів.

Тобі, город юності, зорям,
Місцям незабутнім поклон.

А поїзд — на південь: до моря
Співучий летить ешелон.

І вже Мелітополь поволі
Садами встає іздала.
Шумлять, як в дитинстві, тополі,
І пахне дитинством земля.

І спогад за спогадом — хвили...
Та ось на перон золотий
Із яблунь найкращих в артілі
Дівчата несуть нам плоди.

Підходь же скоріш, тавричанко,
Скажи мені, краща із краль,
Чи й досі за тим полустанком
У кузні твій батько — коваль?

Минуле, у серце зававши,
Палає вогнем золотим...
Ішли тоді воїни наші
Звільняти від ворога Крим.

І в кузні, від диму зчорнілій,
Коваль довгожданих вітав,
І коникам вершників смілих
Сріблясті підкови кував.

А ми проводжали до гаю
Бійців із червоних колон.

Прощай, тавричанко!..

Світає...

До моря летить ешелон.
Лягають тумани на берег
І поїзд окутують наш.
І степ переходить в озера,
В безсмертне імення Сиваш.

ТУТ ПРАЦЮВАВ СТАЛІН

„Вождь ВКП(б) і трудящих усього світу товариш Сталін працював у цьому будинку в 1920 році, керуючи розгромом білогвардійців, білополярів і встановленням радянської влади на Україні та півдні Росії“.

(Меморіальна дошка на будинку Штабу Харківської Військової Округи)

Та й вирости клени розлогі,
Не взнать їх старому бійцю.
Великих походів дороги
Вели через площу оцю.

Іди і на площі побачиш:
Будинок, знамена звились...
Людина сталевोї вдачі
Отут працювала колись.

Тут Сталін мою Україну,
Пробиту багнетом катів,
У похід повів і орлину
Йї путь показав.

Відтоді

Тут кожний брукований сажень
Ще зберіга давнину.

Йди, прислухайся — розкаже
І камінь тобі про війну,

Коли у тривожній ночі,
Мов бурного моря вали,
Збирались на площі робочі,
Полками на південь ішли.

Йди, придивляйся, пригадуй,
І згадки заб'ють, мов ключі,—
Будьоннівські вірні бригади
Коней напували в Збручі.

Та йї вирости ж клени розлогі!
Не взнать їх старому бійцю.
Великих походів дороги
Вели через площу оцю.

З АКАКІЯ ЦЕРТЕЛІ

Я для того чонгурі ұзяв,
Щоб він чисто звучав у співця,
Думи праведні окриляв
І натхненням бадьорив серця;

Щоб віднині зі мною служив
Він єдиний великій меті,
І про горе і радощі спів
Він черпав у самому житті;

Щоб у коло збирав би краян
Закликаючих звуків політ
І щоб пісня зі струн моя
Двоголосно лунала у світ;

Щоб пригнобленим лісня оця
Як надія, як віра була,
А гнобителям прямо в серця
Поціляла як та стріла.

Лиш тоді про чонгурі свого
Я з пошаною озовусь,
І хто серцем послуха його —
Необдурений буде, — клянусь!

Хай язик скам'яніє мій,
Якщо буду улесливим я
І якщо у струні золотій
Хоч на мить забринить брехня.

Якщо доля скарає мене
І тернисту простелить путь,
Мое серце й на мить не здригне,
Хоч камінням мене хай заб'ють.

Якщо випаде шлях цей крутий,
Чужим щастям радий, оживу,

І тоді не зрічусь правоти,
Чорне білим не назову.

Я для того чонгурі взяв,
Щоб він чисто звучав у співця,
Думи праведні окриляв
І одвертістю повнив серця.

ТРИПІЛЛЯ

Простяглися тихими садами
Береги, заховані в імлі.
Пропливають сповнені плодами
На Херсон, на Київ кораблі.

У ясних відстояних криницях
Ще сузір'я ночі догоря,
Парубки співучі, молодниці
Напувають коней із Дніпра.

І розходяться, клубочуться тумани,
Іздаля Трипілля майорить...
Кораблів дніпровських каравани
Ніби зупиняються на мить.

Відгукнеться дальня і зовуча
В серці згадка, ніби та луна, —
На трипільських золотавих кручах
Я читаю рідні імена.

Загули сирени. Зникла тиша.
З урвища зривається орля.
І стає мені ще дорогіша
Кров'ю завойована земля.

РАНОК НА ЧЕРНЕЧІЙ ГОРІ

В передчутті ранкової зорі
Трепещуться сріблясті осоки,
Стоять вони, як варта, на горі,
Безкраї оглядаючи простори.

Ось перша чайка іскрою зліта
І, мов згорівши, падає у воду,
І розгоряється могила золота,
Лісами простягнувшись до сходу.

Аж он плоти дніпровська течія
Проносить під Чернечою горою,
І дороге поетове ім'я
В привітові лунає над водою.

То білоруські дальні плотарі
Біля керма, зібравшись, співають
І, пливучи до моря, до зорі,
Привіт горі Тараса посилають.

ЖУРАВЛІ

Пропливає до моря останній лід,
А на зустріч йому — журавлі.
Я виходжу на берег крутий
І не знаю, за ким попливти;

Чи за кригою вслід у Лиман, —
Там при березі рідний дім,
Там у полі синіє курган,
І діди мої сплять під ним.

Чи полинути журавлем
До озер лісових в Білорусь, —
Полісянка листи мені шле:
Жду у гості тебе, не діждусь.

ТОПОЛЯ

Десь біля моря, в рідній стороні,
В степу просторім бачиться мені:
Одна однісінька тополя вироста
У самоті, печальна і проста.

Хто залишив її, в які літа?
Весною одиноко розквіта,
Улітку стан дівочий вигина
І роздягається у вересні одна.

А біля неї хмароньки пливають,
І десь то одна одну доженуть,
І колос колосу впадає у поклін.
І два шляхи зливаються в один.

Давно, давно — тополі не було —
Виходив я у поле за село
І до туманів ранішніх бродив
Та, жаль, дівчину вірну не любив.

Вона кудись полинула як птах,
А серце любляче залишила в степах...
Чи не докором вірної мені
Зросла тополя в рідній стороні?

Л І С

Ще повні темряви, задуми,
Безмовні вранішні ліси, —
Чи бережуть столітні думи,
Чи сила власної краси
Зачарувала їх?

Дрімучі
Не налюбуються собою у Дніпрі
І з золотої глиняної кручі
Все дивляться від рання до зорі.

СЕВАСТОПОЛЬСЬКІ ЕТЮДИ

ПЕРЕДЧУТТЯ

Моя прославлена країна
Ще до зорі встає — не спить.
Як дружна з'єднана родина,
Одним живе, одним горить.

І я помітив, що частіше
На обрії дивиться комбат,
Про дальні води часто пише
З Кронштадта мій молодший брат.

І чайка, линучи у хмари,
Мені здається літаком,
І грому першого удари —
Гарматним залпом за бортом.

І серед ночі штормової
Мов бачу битву наяву...
Вітчизни воїн перед боем —
Бажанням подвигу живу.

БАЛАКЛАВА

В Балаклаві бухта тиха,
Голуба як небо мая, —
Тільки мовиш слово стиха —
І вода умить здригає.

А на дні глибинь укрила
Кораблі з чужого краю,
Жодна щогла почорніла
До поверхні не сягає.

Видно їх лише із кручі,
Що знялася над водою,
Та і то у день пекучий,
Коли сонце йде горою.

Ще побачиш ти з вершини
Небо лагідне, прозоре,
Виноградарів долини
І спокійне Чорне море.

У долинах досягають
Грона сонячні і сині.
Виноградарі ладнають
Обручі на бочки винні.

А по морю йдуть баркаси,
Обважнілі від улову
Молодий рибалка — красень
В пісні славить чорноброву.

Приїзди у Балаклаву
Хоч на день, хоч на годину, —
Стрінеш дівчину смугляву,
Закохаєшся в дівчину.

А вона погляне строго,
Сіть ладнаючи сумлінно...
Рибаком чи виноробом
Схочеш бути неодмінно.

ВЕСНА НАД МОРЕМ

Вінок весіннього прибою
З грозою море принесло.
З причалів яхти! Над водою
Злітають чайка і весло!

І гордо вимпели багряні
Піднесли в бухті кораблі,
І на Малаховім кургані
Спочити сіли журавлі.

А над прибоем шумним сяє
Вождеві пам'ятник — маяк.
Іде присяга. Присягає
Вітчизні відданий моряк.

І слово чесне сині гори
За ним повторюють услід.
На рейді сонячні лінкори
Стоять, готові у похід.

ПАМ'ЯТНИК ОЧАКІВЦЯМ

Коли повз пам'ятник загиблим морякам
Есмінці пропливають в море,
Мені вчувається, що пам'ятник говорить:
— Візьміть і нас! І вахту дайте нам,
Очаківцям — мінерам, кочегарам,
Ми знаєм ціну бурям і вітрам,
І штормовим нестриманим ударам.
Візьміть і нас! Свободи тільки мить
Устигли ми в житті пізнати,
Почуть, як вимпел волею шумить,
Як корабель стає в бою крилатим.
Візьміть і нас! Тримайте курс прямий
На Березань, де Шмідт, упавши,
Востаннє сонце вгледів із п'їтьми,
Прошепотів прості імення наші.
Візьміть і нас! І вахту дайте вам...
Вчувається, що пам'ятник говорить,
Коли салют загиблим морякам
Есмінці шлють, виходячи у море.

ОПОВІДАННЯ СТАРОГО МОРЯКА

Ми не їли,
Ми не спали.
В завірюсі буйних літ
Трупами дороги укривали,
Порохом солили хліб.

Патронташами хрестились
Ми перед боями,
Дві мелодії нам грали
Полкxві баяни.

Грали пісню перемоги
В бойовому крузі,
Грали тихий марш розлуки
Над тілами друзів.

І лишався у степах
Насип безіменний,
Друзів кров переливалась
На наші знамена.

Перед нами не встояли
Найкрутіші кручі, —
Прапор білих розірвали
На бинти й онучі.

І тоді здобута чесно
Слава воїнів проста
Про червонії загони
Облетіла всі міста.

Так ми йшли по суші з бoем,
Прокладали путь зорі,
І з зорею молодою
Повернулись до морів.

З доків вирвавшись, гуляла
По усіх морях луна,
Кораблям ми дарували
Кращих друзів імена.

І міцніла друзів слава,
Розквітала і гула,
Ім салютом вибухали
Понад нами вимпела.

ВЕРЕСЕНЬ ТРИДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТОГО

СУРМА КЛИЧЕ

17 вересня 1939 року

Уже за Оршею в садах
Зоря румянить слід,
Вже по траві озерний птах
Лиша росистий слід.

Сурмач гукає нас у путь.
Прощай, мій друг! Пора!
В краю далекім не забудь
Багаття край Дніпра.

Згадай, як нам розповідав
Біля вогню рибак...
І перед нами виростав
В будьоннівці юнак.

Ось він з Будьонним шляхтичів
Жене за Збруч убрід,
Ось він у розвідці вночі...
А хлопцю двадцять літ.

Поліг юнак, не повернувся
До тих озер, де ріс.
Про нього славу в Білорусь
Народ з фронтів приніс.

Сурмач гукає нас у путь.
Прощай, мій друг, пора!
В краю далекім не забудь
Багаття край Дніпра.

ПОРТРЕТ

Ми входили в село біля Карпатів.
В горах орли зривалися у лет.
На придорожній, на гуцульській хаті
Нам усміхнувся Сталіна портрет.
В простій шинелі маршала, солдата,
Нас вождь стрічав в походах бойових,
Він — як і всюди — нині по Карпатах
Пройшов раніше воїнів своїх.
І, як усюди, Сталінова слава
Здавен в хатах Гуцульщини живе.
І комісар поставив величаво
Біля портрета знам'я полкове.
Тоді з юрби — шумливої діброви —
В старій свитині вийшов селянин,
На танк зійшов і воїнам промовив:
— Це малював чабан, мій син, —
І ми гукнули: — Слава йому! Слава! —
Луною покотилося в горах.
І вранішня полум'яна заграва
Стояла над Карпатами як стяг.
Сурмач гукає...

Полк рушає далі.

І кожен в серці чистому зберіг:
В усіх краях, в народних думах Сталін
Живе, чекає воїнів своїх.

БРАТАМ ЗА ЗБРУЧ

Здавен магнати польські, королі
Нужду і смерть несли твоїй землі.
Походи їхні значились усюди:
Чорніли згарища і шибениць споруди.
Ти все згадай і добре обміркуй,
І панським серцем крука нагодуй!

Твої поля, озера і ліси,
Краї твої казкової краси
Занапастив, скривавив тричі кат,
Тебе ж затяг в тугу петлю магнат.
Ти все згадай, відплати не даруй
І панським серцем крука нагодуй!

О, скільки мук зазнав ти відтоді!
З нужди сивіли хлопці молоді,
Благала смерті дітям мати,
Щоб їм хоч панщини не знати.
Ти все згадай і добре обміркуй,
І панським серцем крука нагодуй!

Коли ж з надією дивився ти на схід,
І посилав сердечний свій привіт

Вкраїні вільній, сталінській землі,
Тебе пани гноїли у тюрмі.
Ти все згадай, відплати не даруй
І панським серцем крука нагодуй!

Не буде більше злиднів і паруг.
Дивись! Краєни радісні навкруг
Бійців вітають, просять за столи...
Пани ж вовками в пуші утекли.
Ти не дрімай, за звіром ти полюй
І панським серцем крука нагодуй!

ОПОВІДАННЯ ПРО ХОРОБРИХ

СЕДОВ

Він умирав, простягнувши мерзлі руки
вперед, до полюса,
вдивляючись в пургу.
Лежав щоденник, писаний у муках,
і корабельний компас на снігу.

Прощальних слів промовити не в силі,
він ще підводився
і пробував іти
вперед до полюса, в простори мертво-білі,
хоч серця стук донести до мети.

Два свідки смерті мужньої, матроси
«Святого Фоки»,
плакали над ним.

Далеко десь закутий у тороси,
спав корабель під снігом віковим.

А капітан без почестей, без варті
лежав один...

Крізь вітер злий
голодні пси, запряжені у нарти,
в останню путь Седова повезли.

І хто згадає серце одиноке,
І хто героя

з честю пом'яне?

Два моряки на мисові Бророке
його на ложе вклали кам'яне.

Зв'язали лижи — хрест йому зробили
й пішли назад

печальні моряки.

Пурга змела сліди його могили,
зрівняли все навкруг льодовики.

І хто гадав, що в дикому просторі
як багатир

боратиметься знов,

вперед ітима, плаватиме в морі
дослідник Арктики суворої «Седов»;

що в далечінь, за полюс непорушний,
який не був

підвладним і на мить,

північне сяйво крилами черкнувши,
Валерій Чкалов гордо пролетить;

що, як в легенді, в сивому тумані
на полюс зійде

владно більшовик,

вітчизни стяг триматиме Папанін
і голос Кренкеля почує материк;

що розіллється свято всенародне
біля причалів,
рідних берегів,
з ім'ям вождя лунатиме сьогодні
седовцям триумфальний спів!

ЛИСТ ДО БУДЬОННОГО

В Умань входила кіннота
З дальніх вславлених доріг.
Ранку свіжа позолота
Впала килимом до ніг.
А на списах — ластівками
Бились в небо прапорці.
Розчиняли всюди брами —
В гості кликали бійців.

І, узявшись за стремена,
Йшли старі біля синів,
Грали полум'ям знамена,
А під ними, на коні,
Командарм Будьонний їхав
В колі друзів бойових
І заводив пісню стиха
Про станичників своїх.

Дев'ять хлопців спід Азова
Слідом їхали у ряд.
Закривали чорні брови

Чуби — чорний виноград.
Дев'ять коників у згоді
Мчали рівно — по струні;
Видно, в битвах і поході
Нерозлучні довгі дні.

До Будьонного зза рогу
Мчить стрілою вістовий...
Чи відряду чи тривогу
Лист приносить голубий?

II

«Всі сини мої, Будьонний,
За тобою вірно йдуть.
Дав я зброю і поповни
І вказав до тебе путь.
Та уже печаль, утому
Моя старість не здола,
Поверни ж мені додому
Одного мого орла.
Хай він ниву переоре,
Збереже вишневий цвіт,
Попливе рибалить в море.
Та скоріш, бо в переліт
Журавель уже полинув,
Б'є сполоханим крилом,
І погорблену хатину
Хита вітер за селом»...

Дев'ять хлопців нерухомі
Ждуть, що скаже командарм.

Хто із них у ріднім домі,
Під теплом весінніх хмар
Шаблю зніме і поставить
В плуг палкого скакуна,
Ідучи по ранніх травах,
Буде мріяць: де вона,
Перша Кінна, прокладає
Героїчно правді путь?

...Командарм листа згортає,
Дев'ять хлопців — ждуть.
«Що не хлопець, то й відзнака, —
Дума стиха командарм, —
Цей під Майкопом казакам
Громовий завдав удар.
Той в засніжену Касторну
Вивів першим ескадрон,
Сотню чорну, сотню вовчу
Взяв із хлопцями в полон.
Та в хоробрих у пошані
На всю армію Степан.
В чистім полі на кургані
З ним зустрівся отаман.
За Царициним, де тирса
Хвилі носить з краю в край,
Шаблі вигнуті знялися,
Забряжчали — умирай!
І над боем ждали птиці
Здобич з досвіту до дня.
Та привів Степан в Царицин
Атаманського коня»...

І Будьонний мружить очі,
Повні радості, тепла...
— В ясні дні, і темні ночі
Твоя шабля зберегла
Гостроту і непокірність,
Гордість воїна в бою.
Ну, Степане, в руки вірні
Старість батька віддаю.
Як повернешся додому,
Цю папаху і привіт
Подаруй, віддай старому.
Зберігай вишневий цвіт,
Попливи рибалить в море,
Землю зморену засій.
І скажи: з походу скоро
Вже повернуться усі.

III.

Скільки вершнику зустрілось
В полі дальнім журавлів,
Скільки снів йому приснилось
На неораній землі?
Скільки бур його стрічало,
Скільки випало дощів,
Скільки зір над ним упало?
Та коня мерщій, мерщій
Він жене.

Уже станція

Рідна зводиться здаля,
Ось підгорная криниця

Бідна батьківська земля
Лежить смугою рудою
По канавах, по горбах.
Скоро й хата за горою...
Та негадано на шлях
Виїжджа назустріч вершник —
Бородатий дідуган
І коня спиняє перший
І вдивляється...

— Степан?! —

І від радості в Степана
Вилітає крик з грудей.
— Батьку рідному пошана!
Куди путь його веде?
— Повертай коня, мій сину,
До Будьонного іду.
Чув, несе на Україну
Шляхта польська біду.
Хай земля іще потужить,
Поки будемо в боях.
Всі сини свободі служать,
З ними буду — я!

КОВАЛИХА

I

В дрімучих лісах, за горами,
В краю неполоханих птиць,
Таєжні ішли партизани
Стежками вовків і лисиць.

І перший дивився: по зорях
Загону угадував путь, —
З далеких станиць до Примор'я
Мисливця вони доведуть.

І гнули тропу перевали,
Там падали стомлені в сніг,
І юні старим подавали
Для помочі руки міцні.

А вибившись з сил, партизани
Лягали в намети спочить,
І сніжні високі кургани
Пурга намітала умигь.

Будив їх вогнем кулеметним
Мисливець, що табір стеріг,
Тоді оживали намети
І люди підводились з них.

Щоб порох в путі не холонув,
Під серцем тримали його...
Так вів до Примор'я колону
Великих походів вогонь.

В колоні була й Ковалиха,
З Тунгуски-ріки удова
(У тридцять з великого лиха
Вже сива була голова).

I знали бійці:
 у засланні
II чоловік догорів,
Закутого в пута кайданні
Сховали його жандарі.

Ця звістка до неї з Сибіру.
Дійшла як далека луна,
Об камінь могильний сокиру
Тоді нагостила вона.

Чекала години відплати,
Чорнів у кутку дробовик.
I з брязком кайданним до хати
Приходив у снах чоловік.

I ждане настало. За зброю!
В загін партизанський пішла.
Старі охрестили сестрою,
А юним за матір була.

Ішла Ковалиха...
 В торбині

Сокиру несла й сухарі,
I марились сопки їй сині,
I шлях через них до морів...

II

Навкруг Волочаївки труби
Співали, у бій зовучи,

І примерзали губи
До міді у трубачів.

Навкруг Волочаївки в пущі
Громами ударив одвіт,
І командири зовущі
Перші проклали слід.

А лігво заморського звіра
Здіймалося муром крутим,
І сніжне його передгір'я
Укрили колючі дроти.

Забиті на них висіли —
Утрата вчорашніх боїв,
І в мертвих руках щосили
Затисли гвинтівки свої.

Та знов налітали уральці
Грудьми на колючий дріт, —
Впивались в залізо пальці,
По снігу — кривавий слід.

На гребні атаки-прибою
З'явилася сива вдова,
Об камінь загострену зброю
Несла угорі, і крива

Таєжна сокира рубала
Японські дроти нальоту

Так, мов би сто реків збирала
Для помсти цю силу кругу.

Й лягали ряди перепони,
Блищала сокира в руці,
За нею в атаку — колони
Амурських, байкальських бійців.

III

Є сопка Іюнь-Корані,
В краю несполоханих птиць,
На самім високім кургані
Лежить на землі горілиць,

Очима до моря, забита
В бою Ковалиха стара.
До неї приходять щоліта
Чотири онуки.

Гора

Ховає у травах високих
Чотири доріжки на шпиль,
У день урочистий кроки
Лунають по них звідусіль.

Виходять чотири онуки
І довго стоять на горі.
Присягою зведені руки,
На грудях чотири зорі.

І видно з гори: за Амуром
Ошкірені бродять възки,
Відрізані бродять-муром
І бистрим потоком ріки.

І голос могутньої пісні
Лунає. Вовкам не пройти!
І довго вдивляються грізні,
Мов тесані з кременя, брати.

А потім на сопку орлину
Поклавши пахучі вінки,
Стежками ідуть...

За годину

Чотири летять літаки.

Черкаючи крилами хмари,
На сопку пославши привіт,
Вони розділяються в пари
І лнуть на захід і схід.

ДУМИ ПРО ВІТЧИЗНУ

З СУЛЕЙМАНА СТАЛЬСЬКОГО

I

Пригадую життя, мов сон —
Ті злидні, горе і прокльон.
Гіркий, безрадісний полон,
І край пригноблений, товариш.

Пригадую я білий світ,
Читаю книгу чорних бід,
І скрізь — нужди, страждання слід
І болізно читать, товариш.

Своїх печалей караван
Вів за собою Сулейман.
І шлях тонкий був, як аркан,
Крізь долю всю мою, товариш.

Мигтіли зорі десь у млі.
По всій землі — чужій землі,
Без щастя, радості, надій
Ти одиноко йшов, товариш.

Я свій пригадую аул,
Гидких князів, обжерство мул.

Тут навіть камінь спину гнув
Перед бичем катів, товариш.

Глухий, як цвинтар за селом,
Лежав закон над бідняком.
І ніч страшним своїм крилом
Вкривала все тоді, товариш.

Було нас безліч, та адат
Тисячоліття плів розлад.
Ти—лакець, я—лезгін, він—тат, *
Не знали дружби ми, товариш.

Бо хитрий ворог панував,
Мости між нами руйнував
І край кістками укривав,
Кістками нашими, товариш.

Ти меч не брав, не йшов на бій,
В руках тримав лиш посох свій,
І йшов непевно, як сліпий,
Своїх сторонячись, товариш.

(О, як забути ті края,
Коли ще ненависть буя.
Там молодість пройшла моя,
Як непотрібний дощ, товариш).

* Тати — гірські євреї, які населяють частину
Південного Дагестана.

І ми не знали у' ті дні,
Що з однієї ми рідні,
Що ми — і тільки ми одні —
Землі господарі, товариш.

Що є той край, де все для нас,
Що прийде щастя, правди час,
Що партія, робочий клас
Є всемогутніми, товариш.

І пригадавши раптом, друг,
Старих часів огидний круг,
Я погляд кидаю навкруг,
Й дивлюсь на себе я, товариш.

Дивлюсь на радісне буття,
На день новий в моїх краях,
І книгу подає життя
З портретом Сталіна, товариш.

II

На світі є земля одна,
Її слава всіх часів дана.
Нехай ця пісня пролуна
Вітчизні славою достойно.

Вона розкинулася вшир,
Від волзьких вод до сніжних гір,
І сонця радісного вир
Покрив чоло її достойно.

В кільці могутніх городів
Гуркоче голос поїздів,
І на морях серед льодів
Проходять кораблі достойно.

Крізь бурі і туман густий,
Перетинаючи світи,
Літають льотчики — брати,
Світ оглядаючи достойно.

Наш край, де не існує гніт,
Де не тече ні кров, ні піт,
Де віддають труду привіт
І щастям звать його достойно.

Тут щастя входить в кожний дім,
Життя в убранні золотім,
Зерном одібраним, рясним
Поля засіяно достойно.

Тут дні легкі, як шовк шатрів,
Як перли — зорі вечорів.
І що не день — такій порі
Тут більше квітнути достойно.

Садів мигдальних аромат
Наснажує тут кожен спад.
Рум'янолиці, мов гранат,
Встають світання тут достойно.

На світі є земля одна,
Ії сила всіх часів дана.
І краще всіх пісень вона
По світу славиться достойно.

Народи — велетні отут
Під прапорами Рад ідуть
І долю славною несуть
Для людства' всесвіту достойно.

III

Товаришу, в радянські дні
Нове життя прийшло мені.
На кабардинськiм скакуні
Здогнав я молодість, щасливий.

Тут вперше радість я пізнав,
Уперше гордість відчував.
І дружби довгожданний лал *
Нарешті я знайшов, щасливий.

Одна земля, народ один —
Оплот, надія всіх країн.
І кожен чесний — знайде він
Отут сім'ю свою, щасливий.

Тече, шумить, як повінь рік,
Той труд, що славить більшовик,

* Лал — рубін.

І в серце кожного проник
Цей труд достойно і щасливо.

І де б ногою не ступив,
Яку б я воду тут не пив, —
Я вдома. В хорі голосів
Піснями славлю край щасливий.

Палають скрізь огні в горах,
Сади зросли на пустирях,
Плоди жевріють на гіллях,
Де соловей співа щасливий.

Нових тут фабрик корпуси,
Грядущих городів ліси,
Нових заводів голоси,
Сміх будівельників щасливий.

Я славлю тисячі доріг,
Близький мені Далекий Схід.
Грузинський древній городок,
Де вождь родився в день щасливий.

Абхазьких квітів пелюстки,
Кавказьких гір льодовики,
Туркменські сонячні піски
І вітер півночі щасливий.

Я славлю Рубас-чай * і Дон,
Ельбрус і замкнутий кордон,

* Рубас-чай — одна з бурхливих річок Дагестана.

Ясний, як сонце, наш закон
І серце світу — Кремль щасливий.

І видно скрізь, з усіх країн
Москву і неба широчинь,
І веж кремлівських височіль
І герб на прапорі щасливий.

І скрізь живе, все очолив
Могутній сталінський призив,
Народи світу пробудив,
Будує в нас життя щасливе.

Близький, як всім, цей клич мені,
З усім народом нарівні
На кабардинським скакуні
Несе мене у путь щасливу.

IV

Товариш, бачиш — край ясний,
Що був колись убогий, злий.
І більшовик прийшов сталений
Переробити світ достойно.

Щоб став він щедрим, як весна,
Як гілка в плодоспад рясна,
Щоб став солодший од вина,
В юрбі товаришів достойних.

Та ворог злиться, бо гряде
Рад наших сонце золоте.

Він пута злії нам плете,
Не спи, товариш мій достойний.

Огідно крадучись вночі,
Готують бійню палачі,
Та під рукою в нас мечі,
Дамо ми відповідь достойно.

Настане день, настане час, —
Гукне наш край на подвиг нас,
Всю волю серця, силу м'яз
Ми віддамо борні достойно.

І ми у грозівій путі
Розправим крила молоді,
І громом грянемо тоді,
Усі озброєні достойно.

Настане день, настане час,
Зненацька він не стріне нас.
Усіх країн робочий клас
Вітчизну захистить достойно.

Зачувши сурми грізний спів,
Він зірве пута ланцюгів
І проти зграї хижих псів
Гнів об'єднає свій достойно.

На світі є земля одна,
Ій воля всіх часів дана,

Щоб правду всіх часів вона
Зростила всесвіту достойно.

И нема на світі сил таких,
Щоб не здолала вона їх.
В народах сталінських, ясих —
Непереможна міць достойна.

V

Ти бачиш сам, життя погик
За днями дні, за роком рік,
Де ж караван недолі зник,
Що обступав твій шлях, товариш?

Де ж біль кровоточивих ран,
Де ж дім старий твій, Сулейман?
Хто щастя нового мерджан *
Так щедро дав тобі, товариш.

Недолю знов згадай свою,
Свій вбогий двір, своєю сім'єю
І те, як часто в тім краю
Ти був обдурений, товариш.

Ти пригадай про все це знов.
Хай закипає гнівом кров,
Щоб уперед ти вірно йшов,
Булому не прощай, товариш.

* Мерджан — янтар.

Скажи, скажи, як був в петлі,
Як скарб знайшов ти на землі.
Як дальня хата у селі
Стала найближчою, товариш?

Хто скарб знайти цей допеміг,
Хто вражі сили переміг,
Твій бідний глиняний поріг
Укрив хто килимом, товариш?

Хто день несе в серцях людських,
Хто породив відвагу в них,
Хто є натхненником палких
Пісень народів всіх, товариш?

Хто вічно в радісних серцях,
Хто замінив нам всім отця,
Чий шлях спочатку до кінця
Є шляхом ленінським, товариш?

Чий голос — ленінський завіт,
А шлях — славетний путь побід?
Він за цвітіння наших літ
Боровся з юних літ, товариш.

Про нього думи всіх часів,
Його для щастя світ родив,
Щоб щастя він усім зростив
Народам всесвіту, товариш.

Він народився, щоб збудить
Народи, в дружбі поріднить,
Трудом усіх нагородить
Трудящих всесвіту, товариш.

Він в кожній радості моїй,
В коханні, щасті матерів,
В учбі і в іграх дітвори —
Моїх, твоїх дітей, товариш.

Його величчям світ зроста,
Він мудрість всіх часів пізнав,
В найкращі дні мої луна
Мій вірш про рідного, товариш.

Шумить він колосом в степах,
Дощем весняним по садах,
Палає радістю в очах,
І в коло друзів зве, товариш.

Він в небо птицею зліта,
Цвітінням саду ожива.
Простий мій вірш, коли співа
Ашуг про Сталіна, товариш.

ЗМІСТ

I. ДОРОГА НА ПІВДЕНЬ

Весінне	3
Іван Бусляр	3
Дорога на південь	5
Тут працював Сталін	7
З Акакія Церетелі	8
Трипілля	10
Ранок на Чернечій горі	11
Журавлі	12
Тополя	12
Ліс	13

II. СЕВАСТОПОЛЬСЬКІ ЕТЮДИ

Передчуття	14
Балаклава	15
Весна над морем	16
Пам'ятник очаківцям	17
Оповідання старого моряка	17

III. ВЕРЕСЕНЬ ТРИДЦЯТЬ ДЕВ'ЯТОГО

Сурма кличе	20
Портрет	21
Братам за Збруч	22

IV. Оповідання про хоробрих

Седов	24
Лист до Будьонного	26
Ковалиха	30

V. думи про Вітчизну

З Сулеймана Стальського	36

2 крб. 50 к.